

רוח לה' ושכינה תשרה בתחתונים; ובמסגרת מילוי הייעוד הזה תמצא שמחת הקודש של כל יחיד בישראל את משמעותה הלאומית. קידוש המעשים של האומה – 'עולה ראשונה' – היא הבסיס והתבליט של הכל; והקטיר עליה חלבי השלמים: בה יתבטלו 'השאיות והמטרות והאושר' של כל יחיד. קידוש האומה – על כל היחידים החיים והשואפים בקרבה – הוא תפקיד ישראל לפני ה'; הוא הבא לידי ביטוי בתמיד של שחר ושל ערב – על כל שאר הקרבנות שביניהם.

יש רק קרבן אחד, הקרב לאחר תמיד של ערב – הוא קרבן הפסח. בקרבן זה חוזרת האומה מדי שנה בשנה אל שעת לידתה הלאומית; באימה היא מייחלת לשעת היציאה; כל בניה מקריבים את פסחיהם כאחד ויוצאים לקראת אותו לילה; בו יצאו – ויוצאים תמיד – ממוות לחיים ומעבדות לחירות עולם' (מתוך פירוש רש"ר הירש שמות כט, לה–לט; ויקרא ו,ה).

עוד בפירוש 'עולה ראשונה' – עתוס' ב"מ נה. שצדדו לפרש ראשונה שהקריבו ישראל במדבר [למ"ד עולת תמיד היתה]. או גם ראשונה לחינוך המזבח, שאין מחנכים אותו אלא בתמיד של שחר.

דף נט

'אוחר דבר...' בדין אחר הפסח מקרבן התמיד, אם הוא דין האמור בשחיתות התמיד / הפסח, או בכל מעשיהם – ע' שאגת אריה יז; קרן אורה זבחים צא; אור שמח קרבן פסח א,ד; חדושי הנצי"ב להלן סא. מקראי קודש ח"א א; חדושי ר' שמואל פסחים יד; בית ישי כה. וע"ע במובא בזבחים צא.

עוד בגדרי דין זה; האם הוא דין קדימה בעלמא כדוגמת 'תדיר קודם' [כן יש לשמוע לכאורה מהסוגיות בזבחים צא ושם יב ומדהתוס' כאן ד"ה יאחר] או דין הוא בעיקר זמנו של הפסח [ע' שיטמ"ק מנחות ה] – ע' בזה בשאגת אריה שם; מנחת חינוך ה; אבי עזרי קרבן פסח א,ד, קמא ורביעאה; דבר שמואל.

[המנחת-חינוך שם חידש שזמן הפסח לכתחילה מן התורה הוא רק כעבור זמן מה לאחר חצות היום, כשיעור הקרבת התמיד. ולדבריו נראה לכאורה שיש להמתין עם עשיית מצות מצוה עד זמן מה לאחר חצות, שהרי אף כשאין תמיד דעתו שזמן הפסח לכתחילה אינו אלא בכדי שיהא שהות להקריב התמיד. והמצות עושים בזמן הפסח – ע' או"ח תנח].

'מערב ועד בקר... אין לך עבודה שכשירה מערב עד בוקר אלא זו בלבד.' אין הכוונה שהיא עבודה שזמן מצוותה מערב עד בקר – שהרי מצות הדלקה בין הערבים ככתוב, ואם המתין עד הערב כבר ביטל מצות עשה [אלא שמכל מקום חייב עדיין להדליק, וכמו נר שכבה – מדליקו כל הלילה כמנחות פח – ע' שו"ת הרשב"א עט שט].

[ולפי זה לא קשה קושית המקדש-דוד (כא,א), מדוע הדלקת נרות דוחה שבת והלא אפשר להדליקם במוצאי שבת שהרי כשר להדליק מערב עד בוקר – דליתא, שזמן מצות ההדלקה מבעוד יום דוקא. אך המקד"ד נקט לפרש שהיא עבודה שזמנה בערב עד בוקר, וכדלהלן].

ואפשר לפרש שזה שאמר 'כשרה מערב עד בקר' – שאם לא הדליק, מדליק כל הלילה. וכן פירש השואל ז"ל בתשובת הרשב"א (שט).

אבל הרשב"א (שם) השיב שאין הפירוש כן שהרי למדו מן הכתוב הזה שהדלקת הנרות היא עבודה המאוחרת ואין אחריה עבודה, ואם כן כך הוא פירוש מערב עד בקר – בעבודה זו שובתין העבודות עד בקר (עפ"י חזון איש מנחות ל,ז).

וכן יש לפרש לשון רש"י בנבחים יא סע"ב. אך צ"ע לפי"ז כוונת התוס' במנחות פט. שפשט דבריהם משמע שמצות הדלקה כשרה אף בלילה. ובגבורת ארי יומא טו. תמה על דבריהם וצדד להגיהם. ואולם המאירי ביומא פירש שעבודה זו כשרה אף בלילה. וע"ע בחזון איש מנחות לו, ה.

'בשלמא לתנא קמא יבא עשה דפסח שיש בו כרת וידחה עשה דהשלמה שאין בו כרת'. ואף על פי שהכהן המקריב עובר ב'עשה' ואדם אחר מקיים ה'עשה' – אומרים לו לאדם חטא באיסור קל כדי שיזכה חברך באיסור חמור יותר, אם הלה לא פשע בדבר (עפ"י תוס' שבת ד. ד"ה וכי; חגיגה ב: ד"ה כופין; גטין מא: וכן נקטו שאר הפוסקים לעיקר. ע"ע במובא ביוסף דעת שבת ד.) וצריך לומר לפי זה ששכחתו להביא כפרתו קודם התמיד (ערש"י) אינה נחשבת פשיעה לענין זה, הגם שלדברים אחרים נידונית שיכחה כפשיעה. וכבר עמדו על כך המפרשים – ערש"ש ריש חגיגה ודבר שמואל כאן. ויש מפרשים הטעם, מפני שעשתה תורה את הכהן כשלוחם של ישראל להקריב קרבנותיהם שהם עצמם אינם יכולים להקריב, הלכך כל מה שהבעלים מותרים לעשות אף הכהן עושה עבורם (עפ"י רמב"ן שבת ד; גור אריה שם).

'אלא לרבי ישמעאל בנו של ריב"ב מאי אולמיה דהאי עשה מהאי עשה? אמר רבינא אמר רב חסדא הכא בחטאת העוף...' יש לשאול על נידון דחיית עשה דהשלמה בשביל עשה דאכילת קדשים, והלא יכול ליתן בשר שלמיו לאדם אחר לאוכלו. ודוחק לומר שמדובר שאין מצוי מי שיאכלנו. ומדברי הרמב"ם (מעשה הקרבנות י, א; ספר המצוות עשה פט) מוכח שמצות אכילת קדשים אינה אמורה אלא לכהנים, אבל ישראל המביא שלמיו יש לו רשות לאכול קדשיו וגם אסור לו להותיר, אבל אין עליו מצות עשה בעצם אכילתו. ולשיטתו זו על כרחנו לומר שמפרש דברי הגמרא דלא כפרש"י, שאין המדובר על מצות עשה של אכילת שלמיו אלא 'עשה' של הבאת הכפרה למחוסר כפורים, כדי שיטהר לגמרי ויוכל לאכול בקדשים (עפ"י זבח תודה. ע"ע בבאור דבריו ופירוש נוסף בסוגיא, באבי עזרי (תליתאה) מעשה הקרבנות י, א. וע"ע בצל"ח ביצה יט: שנסתפק בדעת הרמב"ם אם מצות אכילת קדשים אמורה גם בבעל השלמים). ובדעת רש"י יש מי שכתב שהמצוה מוטלת על הבעלים, וכל שהוא עצמו אין יכול לאכול אינו מקיים המצוה באכילת אחרים מאחר ואין לו זכות אכילה בקרבן, לכן בהכרח להתיר לו לאכול (עפ"י אבני נזר אה"ע תמט, יג ואילך. ועע"ש ובחלק או"ח תיג, ב).

עוד במחלוקת הראשונים האם מצות אכילת קדשים קיימת רק על הכהנים או גם על הבעלים [כפי שמשמע מרש"י כאן ובברכות מח: – ע' רמב"ן בהשגותיו לספר המצוות, סוף מנין מ"ע; רא"ש נדרים ד: שאגת אריה קונטרס אחרון לג; מנחת חינוך קב; שו"ת דובב מישרים ח"א מח; חדושי הגר"ר בנגיס ח"א נט, ה; אבי עזרי (תנינא) מעשה הקרבנות י, א; דבר שמואל. וע' במובא להלן קכא.

'מאי אולמיה דהאי עשה מהאי עשה'. יש להקשות מכאן על הדעות שעשה דוחה לאו הבא מכלל עשה (ע' שיטה מקובצת כתובות מ, בשם הרשב"א), הלא עשה דהשלמה 'לאו הבא מכלל עשה' הוא (כדברי הרמב"ן בהוספות לספר המצוות יא), ובדין הוא שיבוא עשה וידחה איסור זה (כן הקשו בספר דברי אמת 'בענין לאוין' דף פג ע"ג, פד ע"א ובשאגת אריה לג, והוכיחו מכאן שאין עשה דוחה לאו הבא מכלל עשה).

ושמא יש לומר שלאותן דעות עשה דהשלמה אינו איסור אלא מצוה, להיות תמיד של בין הערבים אחרון ליום, או להיות הקרבנות כולם קרבים על עולת השחר, הלכך אין מצוה דוחה מצוה.

עוד י"ל כיון שאינו בעידניה אין לבוא מצד דחיית הלאו הבא מכלל העשה, ורק משום חומרת העשה הדוחה יש מקום לדחות אפילו אינו בעידניה (כדברי ר"י בתוס'), וזהו שמקשה מאי אולמיה האי עשה מהאי עשה.

[ויש לעיין בתירוץ זה, כי החילוק שכתבו התוס' בין דחיית ל"ת שאינה אלא בעידניה לדחיית עשה קל בארו אחרונים (ע' משפט כהן קמד ועוד), כי בעצם ל"ת חמור מעשה (כמו שאמרו ביבמות ז.) אלא שגורת הכתוב היא שעשה דוחה ללאו ואין לך בו אלא חידושו, בעידניה דוקא, אבל עשה חמור הדוחה עשה קל סברה הוא, מה לי בעידניה מה לי אינו בעידניה [וזה גם טעם התוס' (בזבחים לג:)] שעשה שיש בו כרת דוחה ל"ת ועשה ואפילו לא בעידניה. וע' בשו"ת חות יאיר (קטו) שצדד לומר שעשה דוחה איסור דרבנן אפילו אינו בעידניה מפני שהוא חמור ממנו]. ולפי זה הלא לאו הבא מכלל עשה קל משאר לאוין שהרי הוא בגדר 'עשה' שאין לוקים עליו (וע' גם רש"י יבמות ז. ד"ה לאו), ובדין שיהא עשה דוחה אותו אפילו אינו בעידניה. ואולם אפשר שעיקר החילוק אינו משום חומרא אלא מפני שאין לעבור על איסור כל שאינו מקיים המצוה באותו זמן, ולפי"ז הוא הדין באיסור עשה. ובלא"ה י"ל שאי אפשר ללמוד דחייה ללאו הבא מכלל עשה שלא בעידניה משאר לאוין שאין נדחים אלא בעידניה. ורק עשה חמור דוחה עשה קל מצד הסברה].

ע"ע משא ומתן בכל הסברות האמורות, בקובץ הערות לה, א ובבית ישי (סימן כו, ובקובץ על יד עמ' תפט). עוד בענין עשה דוחה לאו הבא מכלל עשה – ע' מנחת חינוך צ; זכר יצחק לא, ב; קובץ חידושי גאב"ד דפוניבוז.

'הכא בחטאת העוף עסקינן שאין למזבח אלא דמה... שקרב אשמו'. וחכמים שחולקים, אפשר שהם אוסרים מדרבנן לעשות כן אטו פעם אחרת שלא קרב אשמו ויבוא להקריב גם האשם לאחר התמיד ונמצא עובר ב'עשה' (כן צדד בספר לקוטי הלכות ב'זבח תודה', וכ"כ שם בתורת הקדשים). יש להעיר שבגוף הספר סתם וכתב שקרבן שאין בו למזבח אלא דמו מותר. וצ"ע מדוע סתם כרבי ישמעאל ולא כתנא קמא. ודוחק לומר שתנא קמא אינו חולק לדינא אלא שלא דיבר באופן זה, במצורע עני שכבר קרב אשמו – שפשוט הדברים משמע שחולק, וכן משמע קצת מלשון התוס' בחגיגה כא. שו"ר בחו"א (או"ח ככד) שצדד שת"ק אינו חולק לדינא. ויש להעיר שבמקום אחר (מנחות לג) לא נקט כן. והמאירי כתב שאינם חולקים על חטאת העוף אלא על הלנת חטאת בהמה בראש המזבח. או יש לומר, משום שאסרו חכמים לעולם לשחוט ולזרוק לאחר תמיד של בין הערבים, אף בלא הקטרה, הלכך לדעת תנא קמא העמידו חכמים דבריהם אף במקום מצות אכילת קדשים, ואילו לרבי ישמעאל בנו של ריב"ב התירו לצורך זה. אבל גם לשיטתו אסור מדרבנן לשחוט ולזרוק הדם שלא לצורך אכילת קדשים, ואף על פי שאינו מקטיר כלום (עפ"י חזון איש מנחות לג, ד-ו). ויש מצדדים שלתנא קמא יש איסור תורה בהקרבה לחוד, אף ללא הקטרה (עפ"י טורי אבן ראש השנה ל. וע' אבן האזל תמידין ומוספין א, ד; בית ישי כו הערה ב – עפ"י לשון הרמב"ם). ע"ע אור שמח חגיגה ב, ב; בית ישי קובץ על יד עמ' תפו; שבת הלוי ח"ו צב.

רב פפא אמר: אפילו תימא בחטאת בהמה, מעלה ומלינה בראשו של מזבח. יש לשאול, אם כן גם מחוסר כפורים בערב הפסח, מדוע עשה דפסח דוחה עשה והשלמה הלא יש עצה להעלותו ולהלינו בראשו של מזבח.

ויש לתרץ, לפי שבערב פסח אין תקנה בהעלאה שהרי למחר לא יוכל להקטיר האימורים, שאין אימורי חול קרבים ביום טוב, ולהמתין עד לבוקר שני אי אפשר כי יש לחוש לקלקול הבשר [ואולם הכסף-משנה (תמידין א, ז) הביא בשם הריטב"א (ספ"ק דיומא) שעל זה נאמר 'ולא הסריח בשר הקדש מעולם', ואין לחוש לכך].

עוד יש לומר שחכמים חולקים על רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא וסוברים שחוששים לתקלת הכהנים וכמו שהקשו להלן [כלומר שמה יבואו להקטיר בלילה אותם אימורים, ונמצא שמחלים יו"ט בכך שמקטירים אימורי חול ביו"ט]. או סוברים חכמים שאין האימורים נידונים כמי שנטמאו או שאבדו וממילא אין הכהנים